
PAKİSTAN ORDUSUNDA NÖBET DEĞİŞİMİ VE ORDU-SİYASET İLİŞKİLERİ

02.12.2016

Dünyabulteni, 1 Aralık 2016

Pakistanda haftalar süren spekülasyonların ardından ordunun üst kademesine atamalar yapıldı

Pakistanda haftalar süren spekülasyonların ardından Tümgeneral Kamar Cavid Bacva, Pakistan Silahlı Kuvvetleri Komutanı olarak atandı. Aktif ve gerçek gücün Silahlı Kuvvetler Komutanında olduğu sistemde Tümgeneral Zübeyir Hayat da rütbesi yükselterek Genelkurmay Başkanlığına atandı.

Obama dönemi Savunma Bakanlarından Robert Gatesin anılarında belirttiği gibi Pakistanda gerçek gücün sahibi olan ordu, her ne kadar rutin şekilde siyasete müdahil olsa da 1999 yılından bu yana yönetimi eline almadı. Aksine 2013 yılında ülke tarihinde ilk defa seçilmiş bir hükümet görev süresini tamamladı. Pakistanın en sevilen adamı olarak nitelenen General Rahil Şerifin emekliliği sonrası yeni ordu komutanını terörle mücadele, Talibanla müzakereler ve Afganistan, Hindistan, Çin ve ABD ile ilişkiler başlıklarıyla yoğun bir gündem bekliyor.

ORDUNUN DEVLETİ

Pakistan Ekim 1958de üç hafta arayla meydana gelen iki darbeden günümüze dek beş askeri darbe geçirdi ve demokrasi tarihinin büyük bir kısmında askeri yönetimler hakim oldu. Ülkenin kuruluşundaki gelişmeler -özellikle güçlü sivil liderler olarak Cinnah ve Liyakat Ali Hanın vefatı ve sonrasında devamlı istikrarsızlık- orduyu tek bütüncül ve en güçlü siyasi aktör olarak bıraktı.

Siyasi istikrarsızlık ve dizginlenemeyen entrikalar ortasında Genel-Vali İskender Mirza, Eyüp Hanın da işbirliğiyle 7 Ekim 1958de sıkıyönetim ilan etti, daha sonra yönetime el koyduğunu açıkladı. Ancak bu iki-başlılık çok uzun sürmedi ve sıkıyönetim ilanından sonra icra gücünü elinde bulunduran Eyüp Han, anlaşıldığı kadarıyla Mirzanın telefonlarını dinleyen ordusu eliyle aynı ay içerisinde Mirzayı görevden aldı ve yönetime el koydu. Pakistan ordusu bu darbelerden daha önce ekonomi gibi alanlara sızmaya başlamıştı ancak ülke siyasetine müdahalesi darbeden sonra kalıcı hale geldi.

Her askeri müdahale Pakistan ordusunu ekonomiden kamu yönetimine kadar sisteme daha fazla angaje etti. Zülfikar Ali Butto dönemi kısmen hariç tutulacak olursa, bu durum neredeyse Soğuk Savaşın tamamında devam etti. Ordu, 1971de Devlet Başkanı, 1973 seçimlerinde Başbakan olan Zülfikar Ali Buttonun ilk döneminde sessiz kalmayı tercih ettiyse de 1977 yılında Ziya ül-Hak liderliğinde Buttoyu devirdi. Ordunun içerisinde çıkıp askeri müdahaleyle yönetimi ele geçiren ve kendi yönetimlerinin tek rakiplerinin siyasetçiler değil ordu olduğunu bilen askeri liderler Pakistan

ordusunun siyasi rolünü beslediler. Ordu, Devlet Başkanı Ziya ül-Hakın 1988de uçak kazasında ölmesinden sonra da ülke siyasetinde güçlü olmaya, hükümetler oluşturup hükümet devirmeye devam etti.

ABD, ORDU ÜZERİNDEN İLİŞKİ KURDU

Pakistanın eski Dışışleri Bakanlarından Hina Rabbani Karın (2011-2013) da dediği gibi, ABD birçok başka ülkede yaptığı gibi, Soğuk Savaş boyunca ve ardından Pakistanda işlerini orduyla görmeyi tercih etti. Birçok ülkede ordular sivillere göre daha anti-komünistlerdi ve serbest seçimlerin yol açabileceği sürprizlere karşı güvenlik sibobuydular. Pakistanı ziyarete gelen üst düzey ABDli heyetler, önce Karaçiye, başkent İslamabada taşındıktan sonra ise Genelkurmay Başkanlığının yer aldığı Ravalpindiye de ziyaret etmeyi adet haline getirmişlerdi.

Kimin ordu komutanı seçildiği de bu bakımdan ABD hükümetleri için oldukça önemliydi. 1990ların başlarıyla beraber Pakistan ordusunda İslamcı generallerin yükselmesinden endişe duyan ABD makamları, özellikle Saddamın Kuveyti işgaline destek veren ve İrana yakın duran Ordu Komutanı General Mirza Aslam Beyden (1988-1991) büyük rahatsızlık duymuştu. Öyle ki, o dönem yine Başbakan olan Navaz Şerif, Pakistan Devlet Başkanı ve birkaç generalin de desteğiyle ve Amerikanın da uygun gördüğü General Asif Navazın bir sonraki Genelkurmay Başkanı olacağını, teamüllerde pek de yeri olmayan bir biçimde Aslam Beyin emekliliğinden tam iki ay önce açıkladı. Genelkurmay Başkanlığına aday olan diğer isim Hamid Güldü ve General Beyin isteği de görevi ona devretmekti. Ama Amerikanın İslamabad Büyükelçisi Robert Oakley, Gülü Saddam Gül olarak adlandırmıştı. Ordu Komutanı olan Asif Navaz ise daha Genelkurmay Başkanı olarak atanmadan, General Beyin ağırladığı üst düzey İranlı ziyaretçilere Beyin total ördek olduğunu ve onun yerini aldığında döneminde yapılan tüm faaliyetleri ve verilen sözleri gözden geçireceğini söylemişti.

Pakistan Cumhurbaşkanı Faruk Legari (1993-1997) Zülfikar Ali Buttonun ABDde okuyan ve ülkeye döndüğünde ABD büyükelçiliğince desteklenen Benazir Buttoyu ordunun talebi üzerine Kasım 1996da görevden azletti. Ancak son kararı vermeden önce eski Dışışleri Bakanı Sahipzade Yakup Han ve Ziya ül-Hakın Kurmay Başkanı Seyyid Refakat Han, ABDnin İslamabad Büyükelçisi Tomas Simonsu ziyaret ettiler ve kahve içerken ABDnin Buttoyu ne kadar önemseydiğini ve azledilmesi halinde büyük tepki verip vermeyeceğini anlamaya çalıştılar. Simons, yıllar sonra verdiği bir röportajda ziyaretin sebebini sonradan anladığını ve Buttoya yönelik plan kendisine söylendiğindeki aldırılmaz tepkisiyle verdiği sinyalin istem dışı olduğu iddia eder. Bu anekdotlar, ABDnin İslamabad büyükelçisinin Pakistan siyasetindeki önemine işaret eder.

1999da Başbakan Navaz Şerife darbe yaparak yönetime ele koyan Pervez Müşerref, 11 Eylül saldırılarıyla ABD desteğini yanına alsa da, ABDnin Afganistanı işgali sonrasında Amerikan piyonu gibi görünmesi yönetiminin meşruiyetini azalttı. Müşerref orduyu siyasete daha da angaje etti; askerler sokakta dükkan dükkan gezerek ödenmeyen vergileri toplamaya çalıştı ancak bu halkın askere olan tepkisini arttırdı. Devlet Başkanı Müşerref, üniversitelere emekli generalleri rektör olarak atadı. Ordunun zaten fazla olan siyasi gücünü daha da arttırdı. Ancak ordunun siyasete dahilini öylesine barizleştirdi ki politikası geri tepti. Müşerrefin 2008 yılında çekilmesinden sonra Ordu Komutanı olan General Eşfak Kayani döneminde emekli generallerin üniversite yönetimlerinden çekilmesi sağlandı. Ancak General Kayani de görev süresinin 3 yıl uzatılması nedeniyle popülerliğini yitirdi. ABDnin Güney Asya politikalarını en yakından ve en üst düzeyde takip eden Bruce Riedele göre, General Kayaninin görev süresinin uzatılmasını sağlayan da perde arkasından çalışan Washington yönetimidir. Her ne olursa olsun, Müşerref döneminde yapılan yanlışlar ve ordunun sonradan kurumsal olarak pişman olduğu işlere sürüklenmiş olması, Pakistan

ordusunun açık askeri darbelerden yüz çevirmesi sonucunu da doğurdu.

GENERAL ŞERİF DÖNEMİ

Geçen yıl Pakistanda görüşme fırsatı bulduğumuz emekli generaller ve diplomatlar, Pakistan ordusunun halen çok güçlü olduğunu, Ordu Komutanı Rahil Şerifin yönetimi devralmak istemesi halinde bunun serçe parmağını oynatmasına bağlı olduğunu söylemişlerdi. Ancak ordunun Müşerref döneminden dersini aldığını ve Pakistanın dertlerini onların bile çözemeyeceğini çok iyi anladıklarını not ediyorlardı. Ordu askeri yönetimle işleri devralması halinde ilk dönemde büyük sevgi ve saygı göreceğini ancak orta ve uzun vadede sorunlar çözülemediğinde yine halkın öfkesine hedef olacağını çok iyi gördü. Kısacası, ordu son dönemde müdahale etme imkanı kalmadığı için, darbe yapmak istemediği için darbe yapmadı. General Rahil Şerif döneminde de ordu, Ziya ül-Hakın ölümünden bu yana hakim olduğu otonom alanlarında kontrolünü sürdürdü.

2014te bir anda Pakistanda beliren alim Tahir ül-Kadrinin, Pakistan Adalet Hareket partisi lideri İmran Han ile birlikte başını çektiği protestolar İslamabadı felç ettiğinde de devreye General Şerif girmiş, taraflar arasında arabulucu olarak hükümeti felç eden eylemlere son verdimişti. Pakistan ordusu bu dönemde de Afgan politikasını belirledi ve Hindistanla gerilen ilişkileri kontrolü altında tuttu. Tüm ulusal güvenlik konularında kamu diplomasisini ordu yürüttü. Peşaverde orduya ait bir okula yapılan Taliban saldırısı sonrasında olduğu gibi Ulusal Eylem Planı ismiyle terörle mücadele politikasını Navaz Şerif hükümetine dayattı ve bazı yasaların çıkması geciktiğinde hükümeti uyardı. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ismiyle anılan Çinin Pakistana yönelik devasa ölçekteki stratejik yatırım planını sahiplendi.

YENİ KOMUTAN, YENİ DÖNEM?

Pakistanda sivil yöneticilerin belli umutlarla komuta kademesini atadığı ancak bu umutların boşa çıktığı çok sayıda örnek var. Zülfikar Ali Buttonun olası generaller arasında kıdem bakımından en altta yer almasına rağmen ordu içerisinde kimse tarafından tanınmadığı ve çok pasif durduğu için itaatkar olur umuduyla 1976 yılında Ordu Komutanı olarak atadığı Ziya ül-Hak tarafından devrilmesi ve darağacına gönderilmesi ise büyük bir ironiydi.

Bu açıdan Butto yıllar önce Genel Vali Gulam Muhammed'in müteşekkik olur ve itaat eder umuduyla seçtiği Eyüp Hanı atarken yaptığı hatayı tekrarlamıştı. Yıllar sonra Navaz Şerif, ordu komutanlığı için olası adaylar arasında kıdem sıralamasında en altta yer alan Kamar Cavid Bacvayı atamayı uygun gördü. Şerif hükümetinin yeni Ordu Komutanı Bacvayı düşük profilde olduğu için atadığına dair iddialar ortaya atıldı. Ordunun kurumsal olarak bu kadar güçlü olduğu Pakistanda, bunun pek olası olmadığı ortadadır. Ayrıca Bacvanın bir general olarak silahlı kuvvetler bünyesinde ciddi bir itibarının olduğu görülüyor. Ayrıca, Pakistan-Hindistan sınırında yıllarca komutanlık yapmış olması da itibarını ve kendisine olan güveni artırıyor.

Bacva ile ilgili göze çarpan bir başka husus kendisinin ABDde eğitim almış olması ve Kongoda uluslararası barış gücüne komutanlık etmesi. Bu bakımdan ABD askeri çevrelerinden son dönemde sıkça bahsedilen Pakistan ordusunun kayıp Amerikan nesline' dahil değil. Bu çevrelerde özellikle 1990lı yılların başlarında Pakistana uygulanan bazı yaptırımlardan ötürü yeteri kadar Pakistanlı subayın ABDde eğitim alamadığı, dolayısıyla Pakistan ordusunun eskiden olduğu kadar iyi tanınmadığı söylenmekteydi. Ne Ordu Komutanı Bacva ne de yine Batıda askeri eğitim almış olan Zübeyir Hayat bu kayıp nesle ait değiller.

ABD-PAKİSTAN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

Ancak son dönemde çok gerilmiş olan ABD-Pakistan ilişkilerindeki hayal kırıklığının devam etmesini bekleyebiliriz. ABD, parası uzun zaman önce ödenmiş olmasına rağmen Pakistana 1980lerin ortalarında söz verdiği F-16 savaş uçaklarını hala teslim etmedi ve ödenen parayı da iade etmeyi reddetti. Clinton ve Obama yönetimleriyle bariz şekilde gelişen ABD-Hindistan ilişkilerinin Trump yönetiminde de devam edeceği görülüyor.

Trump yönetiminde Hindistan yanlısı tutumu törpüleyebilecek tek faktör, Afganistanda ABD birliklerine komuta etmiş emekli General Petraeus gibi ABDli komutanların yeni yönetimde önemli mevkilere gelmesi olacak. Trump yönetiminde adı dışışleri bakanları adayları arasında zikredilen Petraeus, son olarak, yaygın kanaatin aksine Pakistan istihbarat örgütünün Taliban teröristlerini desteklediği iddiasının doğru olmadığını söylemişti. Petraeusun sözleri Pakistanda çok olumlu yankılandı. Obama döneminde Pakistan-ABD ilişkilerinin önündeki en büyük engellerden birisi de Amerikan Kongresiydi. O dönem Savunma Bakanı olan Robert Gates bu durumu anılarında, Pakistana askeri ve ekonomik yardım için bir paket hazırlamıştık ancak Kongredeki aptallar buna engel oldu diyerek anlatır.

ZAYIF SİYASET, YOĞUN GÜNDEM

Diğer yandan ABD ile ilişkiler nasıl gelişirse gelişsin, Pakistan kendisini Çin çapasına teslim etmiş durumda. Önümüzdeki yıllarda Pakistana 46 milyar dolar yatırım yapmayı planlayan Çinle stratejik ortaklık devlet politikası haline geldi. Pakistanda günlük hayatı durma noktasına getiren ve ekonomiye zarar veren sürekli elektrik kesintilerinin bu şekilde halledileceğine inanılıyor.

Soğuk Savaş döneminden kalma altyapı (köprüler, yollar, barajlar) Çin yatırımlarıyla yenileniyor ve yenileri yapılıyor. Birkaç hafta önce Pakistanın güneyindeki Gvadar limanı Çin yatırımıyla aktif hale geldi ve ilk sevkiyat devlet töreniyle yapıldı. Pakistan ordusunun ülkenin farklı yerlerinde (Karaçiden Belucistana kadar) yürüttüğü terörle mücadelenin amacı ülkeyi Çin yatırımları için güvenli bir yer haline getirmek. Bu da demek oluyor ki ordu da kendisini bu politikaya adanmış durumda. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler veya Çinin Pakistana herhangi bir yatırım planı veya askeri eğitim talebini kendisine ve hür dünyaya tehdit olarak gören ABDde Obama yönetimi Çinin Pakistan'daki varlığını şimdiye dek sessizce karşıladı.

Hiç şüphesiz yeni Ordu Komutanının gündeminde Afganistanla gerilen ilişkiler ve ABDnin de Afganistanı istikrara kavuşturmak adına bugüne kadar desteklediği Talibanla uzlaşa çabaları en önemli maddelerden olacaktır. Henüz kayda değer mesafe alınamayan görüşmelere Afgan Talibanının da anlamlı şekilde katılması için Pakistanın, özellikle de ordu kontrolündeki Pakistan İstihbarat Servisinin eline bakılıyor. Pakistan ise henüz bu konuda ciddi bir mesafe alabilmiş değil.

Pakistanlı Emekli Amiral Arşad Gilaninin Soğuk Savaş sona ererken güce sahip olan hiç kimsenin gücünden vazgeçmek istemeyeceğini kabul edelim. Eğer [Buttonun partisi] PPP [aslında tüm siyasi partiler] gücünü muhafaza etmek istiyorlarsa yönetme konusunda ordudan daha iyi olduklarını ispatlamaları gerekir demişti ancak Şerif ailesinin de adının karıştığı Panama belgeleri siyasete zaten az olan güveni büyük ölçüde sarstı. Muhalefetin en güçlü ismi olarak görünen eski kriketçi İmran Han ise eylemlerle hükümeti felç etmek ve ordu müdahalesine zemin hazırlamayı amaçlayan bir siyaset izliyor. İmran Han 2014 yılında ortaya çıkan protesto eylemleri sırasında Pakistan ordusunu bir hakeme benzetmiş ve hakemin her an elini kaldırabileceğini söylemişti. Hakem yani ordu elini kaldırdığında Şerif hükümetinin işi bitmiş olacaktı.

Kısacası, Pakistanda sivil siyasetin elinin güçlendiği ve başta Afganistan ve Hindistanla ilişkiler gibi belirli konu başlıklarında ipleri eline aldığı bir durum kısa vadede olası görünmüyor. Ordu ise istikrarsız, kırılğan, Afganistanın geleceği nedeniyle büyük bir belirsizliğin yaşandığı; Hindistan ve Amerika arasındaki stratejik ortaklığın derinleştiği ve ülke içinde terör şebekelerinin bulunduğu bir ortamda milli ve siyasete müdahil en güçlü kurum olarak varlığını sürdürmeye devam edecek gibi duruyor.

Kaynak/Source: